

ARȘAVIR ACTERIAN

Rememorări din pușcăriile comuniste

La 13 februarie 1949, pe la orele 12 noaptea, bății insistente în ușă, fără a fi prea zgomotoase, m-au trezit dintr-un somn profund. Am deschis ușa și m-am pomenit cu cinci tineri dând buzna în cameră. M-au înconjurat și mi-au cerut buletinul de identitate. Le-am dat buletinul și s-au lămurit că eu sunt cel pe care-l căutau. Cum eram în pijama, mi-au ordonat să mă îmbrac sub supravegherea unuia dintre acești vizitatori nechemati. M-am executat. Doar nu era să mă iau la hartă cu cei cinci tineri bine hrăniți, unul dintre ei mai vârstnic și autoritar.

Intrușii au început să scotocească peste tot. Aveau ce scotoci, mai cu seamă în propria mea cameră, tixită cum era de cărți și tot felul de hârtoage. Din când în când îmi puneau câte o întrebare la care răspundeam acestor musafiri nepoftiți și indiscreți. Mi-am îngăduit să plasez câte o ironie subliniind puerilitatea unora dintre întrebări. La a doua sau a treia ironie, vârstnicul m-a avertizat să fiu serios. Au tot cotrobăit până la 5 dimineața. Au umplut două geamantane (ale mele) cu fotografii, scrisori, reviste, tot felul de caiete pe care nu mai aveau timpul să le cerceteze. Tocmai bătusem la mașina de scris, în trei exemplare, monografia despre „Molière“ a fratelui meu care a murit pe front în Cuban în august 1943. Aveam intenția să public această lucrare, când colo ea a nimerit la Securitate ca document primejdios (în trei exemplare). Totodată, nocturnii mei vizitatori mi-au confiscat trei dosare pline vârf cu texte transcrise câțiva ani în șir la Biblioteca Academiei după ziare și reviste din secolul XIX în vederea redactării unei lucrări despre „Eminescu văzut de contempo-

Arșavir Acterian

s-a născut la Constanța pe 18 septembrie 1907; după școala primară germană, a urmat cursurile Liceului "Spiru Haret", iar după absolvirea liceului, s-a înscris la Facultatea de Drept; după ce și-a luat licența, a profesat avocatura timp de numai trei ani, după care a colaborat la diferite ziare și reviste; nu a întrerupt această activitate publicistică decât atunci când a fost mobilizat în armată.

După instaurarea regimului comunist a devenit anticar de cărți, iar după câțiva ani de activitate în

acest domeniu a fost arestat politic, condamnat la 3 ani de închisoare și încarcerat la Aiud, după care a fost trimis la Canal unde, după executarea pedepsei, i s-a mai dat un an de arest administrativ (?).

A fost eliberat după 4 ani de pușcărie, fără a avea dreptul de a lucra decât în construcții, astfel că timp de aproape doi ani a fost ajutor mozaicar. Întrucât pe vremea aceea încă nu apăruse legea comerțului ilicit, și-a reluat vechea activitate de anticar de cărți, reușind să-și câștige existența.

În luna septembrie 1959 a fost arestat din nou politic și implicat în Procesul C-tin Noica și Pillat, fiind condamnat la 18 ani temniță grea, pedeapsă din care a executat numai 4 ani și jumătate, fiind eliberat în 1964, odată cu toți deținuții politici, ca urmare a presiunilor Occidentului și a unei

rării săi“. Degeaba le-am atras atenția că n-are nici un sens să le confişte. „Bulibaşa“ celor veniți (era viitorul meu anchetator) s-a burzuluiit, amuțindu-mă.

După vreo 35 de ani de la percheziția la care mă refer (auzind de la cineva că unii foști pușcăriași au recuperat unele lucruri confiscate), am înaintat o cerere la un birou al securiștilor de lângă strada Brezoianu; peste două săptămâni am fost chemat pentru rezultat. Fișuca pe care făcusem cererea devenise un dosar gros și concluzia era dezolantă pentru mine: „tot ce mi s-a luat a fost ars fiind considerat fără valoare“.

Revenind la ziua primei mele arestări (dat fiind că, după eliberarea mea, în 1953, am fost din nou arestat în 1959), cotrobăiala la care m-am referit s-a sfârșit și securiștii au luat geamantanele mele arhipline și pe mine, cerându-mi și cheile apartamentului. Am fost urcat într-una din cele două mașini care ne așteptau la vreo cincizeci de pași de casa mea și, într-o viteză nebună, m-am pomenit în Calea Rahovei, la fosta Primărie de Albastru, devenită sălaș pentru anchetarea pușcăriașilor politici.

Au urmat ancheta, după aceea Jilava, apoi o condamnare la trei ani, reînțoarcerea la Jilava, de unde am plecat într-un vagon mascat la Aiud și de acolo la Canal. De-ar fi să povestesc tot ce mi s-a întâmplat, n-aș mai termina. Și asta în pofida, celor uitate.

După două decenii de la eliberare și sub presiunea nevoilor am vândut Arhivelor Statului niscaiva documente considerate de mine importante (jurnalul sorei mele și corespondența de pe front a fratelui meu, Haig Acterian, către soția lui Marieta Sadova, și alte texte mai puțin însemnate, dar care totuși au interesat). Am fost trimis pentru a-mi încasa banii pe Calea Rahovei. La numărul indicat era chiar localul Securității unde cândva fusesem anchetat. Spre stupoarea mea, casiera Arhivelor Statului era și a Securității. Am intrat pe poarta larg deschisă pe picior de semi-libertate. Mare lucru!

*

* *

Țin minte că la Jilava, înainte de a porni la Aiud, unii așteptau cu nerăbdare venirea americanilor, să ne salveze. Ți-ai găsit! Eram și am rămas 45 de ani sub

papucul, mai bine zis domnia, hai să zic la cheremul rușilor sovietizați.

Transferat la Aiud, am fost cazat la etajul al II-lea al Celularului și am locuit într-o odaie fără paturi, laolaltă cu alți trei condamnați. Între aceștia era un tânăr bucovinean, foarte simpatic și serviabil. A trecut o bună bucată de vreme până ne-am dat seama că junele îndatoritor era un turnător. Dormeam pe podea înfășurați fiecare cu singura pătură ce ni se dăduse. Noaptea era cam frig. Dar nu atât frigul și gândurile negre ne măcinau somnul, cât păduchii de lemn foarte activi, neastâmpărați. Era un june caraliu cam negricios care ne păzea și ne inspecta. După cum mi-au spus colocatarii, mai vechi în pușcărie, paznicul avea obiceiul să asculte la ușă ce discutăm. Era foarte sever. Dimineata ne trezea (obligatoriu) la ora 5.

Caraliul nostru era cel care dădea semnalul (pentru toate etajele) ca să descărcăm tinetele cu toate „produsele parfumate” ale zilei anterioare. Șeful nostru oficia cu solemnitate și adevărat talent actoricesc, anunțând evenimentul dimineții, strigând cu voce de tenor: „Cercul începe!!! Atențiuneeee!” Toate ușile se deschideau simultan și, doi câte doi, din toate celulele izbucneau pușcăriașii îndreptându-se în tropot, potop cotropitor, spre „closetul” de pe fiecare etaj. Dus, descărcat, întors într-un ritm alegru și zgomot asurzitor. Era primul mare eveniment al zilei. Primul și ultimul pe acea zi.

Într-o bună zi plutonierul nostru - caraliul - a fost înlocuit cu alt plutonier care părea mai cumsecade, cam novice în meserie. Când dimineata ne-a inspectat, am cutezat să raportăm că, din cauza păduchilor de lemn care mișunau în celulă, nu ne puteam odihni. Omul a fost sincer intrigat și ne-a făgăduit că va lua măsurile necesare ca să stârpească „o asemenea pecingine”. Au trecut câteva zile de tăcere a caraliului și noi i-am reamintit ce-l rugasem. Puțin încurcat, ne-a spus că a intervenit, dar n-a căpătat nici un răspuns. Era evident că înmulțirea păduchilor făcea parte dintr-o strategie de chinuire fizică a delincvenților politici.

Tânărul bucovinean era plin de dezinvoltură. Se agăța de fereastră (deși ne era interzis să ne uităm pe geam) și ne relata ce vedea. De asemenea ne informa

înțelegeri cu acesta.

Această înțelegere stipula se pare ca foștii deținuți politici să aibă dreptul de a munci în raport cu studiile și profesiile lor. Dar serviciul "Brațelor de muncă" epuizase slujbele la care ar fi putut fi încadrați cei cu studii superioare, așa că a trebuit să se mulțumească doar cu un post de secretar la Instituția "donatorilor de sânge", unde a lucrat până la pensionarea medicală ca urmare a unei boli de inimă.

Pensia fiind ridicolă, a căutat să-și completeze veniturile scriind și publicând diverse materiale și articole în mai multe reviste din provincie, cum au fost "Vatra", "Cronica", "Tribuna", "Orizont" ș.a.

Arșavir Acterian s-a stins din viață la 90 de ani, în 1997.

că într-o celulă alăturat se află fostul prim-ministru sub Carol al II-lea, pe nume Gigurtu, că la același etaj se află Anton Dumitriu, că Mircea Vulcănescu e deținut la alt etaj etc.

N-am rămas prea mult la Aiud. Venise ordin să fie trimiși la Canal toți cei ce puteau munci.

Selecția se făcea chiar la parterul Celularului. Dacă-ți lipeai urechea de ușă, auzai numele celor chemați în fața comisiei de selecționare. Am auzit astfel și numele lui Mircea Vulcănescu, care însă n-a figurat printre noi la plecare.

Un timp am fost repartizați la o fabrică și hrăniți mai bine în vederea plecării la muncă. N-a trecut însă mult și am fost transferat la Canal, și anume la o tabără așa-numită „Peninsula“. Repartizarea se făcea la un centru unde ne-am oprit doar câteva ore înainte de a porni spre destinație. La Peninsula am lucrat la o brigadă de constructori. Am avut norocul să mă întâlnesc în această baracă (de așa-ziși constructori) cu profesorul Paulian, fost director al liceului din Craiova și fost șef al organizației Național Țărăniste din Oltenia. Suflet de aur și om de aleasă cultură. Vecini de pat într-un colț al dormitorului, Paulian și cu mine am fost, până la plecarea mea, nedespărțiți. Am oficiat o bună bucată de vreme ca șefi de varniță. Îmi amintesc cu drag de șeful brigăzii, inginerul Petrini, ca și de contrazicătorii lui vehemenți: Padina și un farmacist pe care l-am întâlnit de vreo câteva ori după eliberare, dar al cărui nume l-am uitat.

Exact după împlinirea celor trei ani la care fusesem condamnat (nimica toată față de cei care au ispășit pedepse de 15-20-25 de ani), am fost luat din baracă și dus la cancelarie spre a fi eliberat (credeam eu). Eram de-a dreptul uimit de corectitudinea administrației. După vreo două ore de așteptare, împreună cu alți doi camarazi de pătimire, am fost duși de un emisar nu la vreo gară, ci (aș zice) din lac în puț. Fără nici o explicație, ne-am trezit la Capul Midia, de al cărui conducător fioros numai de bine nu se vorbea. Mai târziu am aflat că mi se dăduse o prelungire de un an, așa-zisă pedeapsă administrativă.

Am fost repartizat la o baracă unde primii deținuți pe care i-am cunoscut fuseseră prizonieri în Rusia și, mult

după terminarea războiului, au fost eliberați și trimiși acasă, în România. Autoritățile noastre i-au primit și, în loc să le dea drumul la casele lor, i-au trimis la Capul Midia. Halal autorități! Ce inimă de năpârcă trebuie să fi avut cel care a dat un asemenea ordin!!

Ex-prizonierii m-au liniștit oarecum, auzind de suferințele lor cu mult mai mari decât ale mele.

Comportarea acestor foști prizonieri veniți din Rusia (un avocat, un medic și un munte de om de a cărui meserie nu-mi amintesc), solitudinea cu care m-au primit mi-au redat relativul echilibru pe care aproape îl pierdusem trezindu-mă printre niște oameni străini.

Am fost repartizați la început la săpături și anume la umplerea unor vagonete cu pământ, pentru ca o întreagă garnitură să fie cărată la descărcat. Doi câte doi, eram repartizați la săpat pământul, dar și la încărcat vagonetei. Totul trebuia lucrat cu extremă rapiditate, astfel ca numărul garniturilor de tren să însumeze în fiecare zi 12. Am avut drept companion de muncă pe generalul Mociulski și ne osteneam să facem față. Noroc de unul dintre ex-prizonierii de care am amintit, care, după ce termina de umplut propriul vagonet, ne mai ajuta.

Într-o bună zi însă s-a anunțat inspecția colonelului de tristă memorie. Când acesta a ajuns în dreptul vagonetului nostru, s-a apropiat, împreună cu suita, să vadă cum lucrăm. Nemulțumit de felul în care lucrăm, a început să-l înjure pe bietul general ca la ușa cortului. Și, ca să ne dea o lecție de cum ar trebui să procedăm, a luat cu un gest brutal sapa din mâna lui Mociulski. Numai că a avut ghinion. Borcea (cred că așa îi zicea colonelului) nu reușea să bage sapa în pământ. Unul dintre aghiotanți, mai de la țară, văzând că șeful său risca să se facă de râs, a sărit, a preluat sapa și a reușit, nu fără dificultate, să ne dea o lecție de cum trebuie să lucrăm.

A doua zi am fost înlocuiți, generalul și cu mine, din ordinul comandantului taberei. Eu am fost strămutat la descărcări, unde am oficiat alături de Brâncoveanu, Cesianu și alți foști diplomați. Cu primul dintre aceștia am fost în aceeași baracă.

*
* *

Într-o zi, tot la Midia, ne culcaserăm frânți de oboseală și, dintr-o dată, se deschid ușile și intră în dormitor vreo zece colonei și generali - unii bine cunoscuți - ca de exemplu: generalul Pălăgeanu, care fusese mai mare peste instituțiile de educație fizică sub Carol II. Brigadierul nostru i-a distribuit în varii unități de lucru, după posibilitățile lor. Generalul Pălăgeanu a fost trecut la munci mai grele, după dorința sa. Era vioi, energic, de neintimidat în fața greutăților de orice fel.

În fiecare zi de lucru eram duși cu trenul timp de trei sferturi de oră până la șantier. Ajunși acolo, oamenii se împrăștiau la locurile lor de muncă, pentru ca după program, la semnalul de alarmă, în vederea plecării, să ne adunăm de

peste tot la locul de plecare, aliniindu-ne pentru numărătoare. Într-o zi însă la numărătoare era unul lipsă. Alarmă. A urmat investigația destul de anevoioasă pe o imensă întindere până ce a fost găsit dormind, istovit de muncă, lângă un copac, chiar generalul Pălăgeanu.

Pentru această faptă nepermisă, bietul general a fost pare-se judecat atât de exemplar, încât a dispărut de pe firmament.

*
* *

Într-o altă zi, la revenirea de pe șantier a muncitorilor pușcăriași, aceștia abia intraseră în baracă; unii se spălau, alții se odihneau. Unul dintre ei adormise de-a binelea: era un eminent doctor radiolog de pilduitoare demnitate și plin de agerime.

La un moment și-au făcut apariția doi plutonieri care i-au somat pe cei din baracă să se încoloneze spre a merge să care la depozit alimentele ce veniseră. Unii se dezbrăcaseră, alții erau pe afară. Agitația era mare. Unul dintre plutonieri îl vede pe doctorul amintit dormind și se îndreaptă furibund spre el luându-l de guler ca să-l trezească. Radiologul astfel trezit a avut o reacție spontană, violentă, aplicându-i plutonierului două palme zdravene. Însăpăimântat, plutonierul - probabil temându-se că cei din preajmă s-ar putea să sară și ei asupra-i - fuge glonț spre ieșire.

A fost tãmbãlau mare. Bineînțeles cel pedepsit a fost doctorul, dat ca exemplu de indisciplină și violență; a fost judecat aspru pe terenul viran din fața barăcilor, în prezența tuturor, tovarășul colonel ținând o nesfârșită cuvântare cu amenințări pentru orice gest sau acțiune de răzvrătire. Bietul medic era prezent la judecată în picioarele goale.

Alături de comandantul colonel mai erau câțiva gradați, dintre care un ofițer chipes, cam negricios, nespus de elegant, mi se părea binecunoscut de undeva. Mă munceam să-l identific și-l fixam. Cu un gest plin de grație a scos din buzunar o tabacheră strălucitoare și s-a servit cu o țigară. Dintr-odată m-am luminat. Era plutonierul de la Aiud ajuns peste noapte sublocotenent sau poate locotenent, care asculta la ușile deținuților ce vorbesc. E foarte posibil ca unele rapoarte să fi interesat Securitatea și, datorită vigilenței plutonierului, el a fost înaintat în grad. Simplă presupunere.

*
* *

În scurtele taifasuri de după muncă am aflat că la Capul Midia au fost - cu câteva luni înainte de venirea mea - Petru Manoliu și Barbu Brezianu. Aflasem deja de afară de pățania lui Petru Manoliu care, spre a câștiga niscaiva bănuți, ținea prelegeri filosofice la care asistase, pe lângă alții, și Alice Voinescu. Aceasta, probabil din filotimie. Biata Alice a plătit scump generozitatea asta, fiind și ea arestată, anchetată și trimisă cu domiciliu obligatoriu într-un sat din Moldova (dacă nu mă înșeală memoria).

Era în plină furtună de arestări. De prin 1948 până în 1950 această furtună

nu a încetat. La fel a fost și după 1950, când pedepsele cele mai mici începeau de la 15 ani închisoare și ajungeau la 25 de ani, ba chiar și la pedepse cu moartea. Cine ar putea face statistica acelor arestări când mulți au murit nelăsând urme, alții odată eliberați au fugit din țară și poate și ei au murit în depărtări. De n-ar fi fost U Thant cu intervenția lui pentru eliberarea pușcăriașilor politici, jocul tragic cu închisoarea pentru a aduce „fericirea“ pe pământ ar fi continuat în același ritm și după 1964. Dar să revin la Manoliu. La Midia el își vindea pâinea ca să aibă ce fuma. Era un fanatic fumător. Veți întreba poate de unde țigări la Midia? Unii primeau pachete în care uneori se găseau și țigări. Comerțul cu țigări, precum se vede, era în floare și la Canal, între pușcăriașii politici.

Arestarea lui Barbu Brezianu a fost suscitată - ca în multe cazuri - de încăpățânarea lui de a frecventa bibliotecile Ambasadelor franceză, engleză și americană. De altfel, regimul comunist a dovedit și în ziua de 22 decembrie 1989, în București, că manifestă o adevărată repulsie pentru cărțile Fundației Carol, ca și pentru tablourile de artă, dându-le foc.

Au fost și la noi comuniști sinceri și inteligenți. Foarte puțini. Panait Istrati, de pildă, a fost repede dezamăgit și s-a scârbit de comunism vizitând Rusia sovietică și publicând o carte fulminantă care a făcut senzație în epoca interbelică; Pătrășcanu și Zilber au plătit scump utopia căreia i s-au dăruit. Alex. Sahia a fost și el dezamăgit, murind de necaz și tuberculoză. Dar să ne referim și la unele inteligențe franceze pentru care românii au nutrit multă dragoste și prețuire: Romain Rolland, prin admirația lui pentru marxism-leninism, spre a se plasa până la urmă „Au dessus de la mêlée“; André Gide și Sartre au dovedit și ei că pot greși și au retractat propriile lor opinii ușurate, iar tinerii filosofi marxști parizieni au abandonat cu trâmbețe și surle propriile lor vederi eronate.

În realitate și în cele mai multe cazuri, apartenența la comunism s-a datorat „interesului care poartă fesul“. E vorba de 99% de profitangii, de oameni puși pe căpătuială cu orice preț. V-aș da câteva exemple întru totul convingătoare, dar parcă mai e nevoie de exemple? Mai bine să ne referim la incultura comunistă în chip luminos dovedită prin holocaustul Bibliotecii Fundației Carol și focului dat Muzeului de Artă.

Cine au fost autorii, dacă nu comuniștii?